

2. Герасимчук А. Соціологія: Навчальний посібник/ Андрій Герасимчук, Юрій Палеха, Оксана Шиян.; Ред. В. Я. Пипченко, Н. М. Труш. – 3-є вид., вип. й доп.. – К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2003. –245 с.

3. Дворецька Г. Соціологія: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 472с.

4. http://pidruchniki.com/15660212/sotsiologiya/teoriyi_sotsi_alnoyi_nerivnosti

Колядич Олександр Іванович

*к.е.н., доцент кафедри історії та теорії господарства
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ВІД КОММОДИФІКАЦІЇ ДО НЕРІВНОСТІ В ДОХОДАХ

Марксистська традиція ґрунтується на концептуальному вченні К. Маркса, яке надає підстави застосовувати його, розглядаючи виклики різних історичних періодів, та окремих суспільств. Ця потужна концепція на сьогодні далека від реабілітації, хоч поставлений нею діагноз, стосовно експансії ринку, хвиля якої накочується з 1970-х років, очевидно, реалізується на практиці в поточних умовах світової економічної, фінансової і політичної систем.

Зростання кількості орієнтованих на ринок домогосподарств, розвиток «комерційногосупільства», мали глибокі наслідки практично для всіх аспектів діяльності людини. Уклад життя до формування ринкового (капіталістичного) суспільства, регулювався традиційними інститутами, в силу яких можливість вибору та життєкожної окремої особистості визначалися різними громадськими, політичними і релігійними структурами. Ці інститути зводили до мінімуму можливість появи змін, не дозволяючи людям домагатися особливого прогресу, але при цьому оберігаючи їх від багатьох незручностей впродовж життя.

Зародження ринкового суспільства сприяло набуттю особистістю можливості впливати, контролювати і відповідати

Економічна спадщина К. Маркса: погляд через призму століть

за власне життя – як виявилось, це не тільки звільняє, а й лякає: адже вікно можливостей відкривалося як для прогресу, так і для регресу.

Коммодифікація – трансформація діяльності, здійснюваної заради забезпечення особистого споживання, в виробництво товарів, що реалізуються на відкритому ринку, – дозволила людям підвищити ефективність використання свого часу завдяки спеціалізації: індивідуум зосереджувався на виробництві того, що у нього виходило найкраще, набуваючи потрібні йому продукти у інших виробників. При нових формах торгівлі і виробництва поділ праці використовували, щоб знизити собівартість товарів, таким чином посприявши доступності широкого асортименту нової продукції. К.Маркс і Ф.Енгельс, по-своєму змальовували процес комодифікації в «Маніфесті Комуністичної партії» (1848): «Буржуазія, скрізь, де вона досягла панування, зруйнувала всі феодальні, патріархальні, ідилічні відносини. Без жалю розірвала вона строкаті феодальні пута, що прив'язували людину до її «природніх повелителів», і не залишила між людьми ніякого іншого зв'язку, крім голого інтересу, безсердечного «чистогану» ... Вона перетворила особисту гідність людини в мінову вартість і поставила на місце багаточисленних подарованих і набутих свобод одну безсоромну свободу торгівлі... Буржуазія лишила священного ореола всі види діяльності, які до тих пір вважались почесними і на які дивились з побожним тремтінням. Лікаря, юриста, священника, поета, людину науки вона перетворила в своїх платних найманих працівників» [1, с. 4].

Дії, які раніше були прямим результатом взаємодії між людьми, – розваги, емоційна підтримка, навчання, відпочинок, догляд за дитиною, – тепер потрапили на ринок, де людські відносини приховані за безособовою купівлею-продажем. В цілому, коммодифікація – це не унікальна трансформація, а невід'ємна частина капіталістичного розвитку. Саме коммодифікація закладає підґрунття нерівності в доходах.

К. Маркс, окрім системної коммодифікації, підставою і головним критерієм соціальної нерівності і соціальної стратифікації вважав поділ праці, що обумовлює нерівне становище індивідів у суспільному виробництві, відмінність виконуваних ними ролей і розмірів одержуваної ними частки суспільного багатства. У процесі розвитку суспільства

відбувалася професійна спеціалізація, поділ на кваліфіковану і некваліфіковану, виконавську і управлінську, фізичну і розумову працю. З виникненням приватної власності запроваджується поділ на тих, хто нею володіє, і хто її позбавлений і знаходиться в різних формах залежно від власників.

Проте, суттєвий поштовх для посилення нерівності у доходах стають процеси другої половини ХХ ст. Від 1950-х років на світовому ринку капіталів стають помітними нові тенденції. Основні зрушення стосувалися того, що надзвичайно вигідним стає розміщення капіталів у нові галузі, які виробляли нові види продукції, що приносило високі прибутки. Абсолютно новим явищем, починаючи з 80-х років ХХ ст., стає стрімке зростання фінансових ринків (валютних, фондових, кредитних), що суттєво позначилося на всій сфері виробництва і торгівлі у світовій економіці.

Тривалий час фінансові ринки обслуговували передусім реальний сектор економіки: тут здійснювалися платежі, розрахунки, надавалися короткострокові (для покриття недостатньої ліквідності) і довгострокові (інвестиційні) кредити, мобілізувалися необхідні для цього сектору фінансові ресурси на ринках цінних паперів (облігацій як боргових зобов'язань і акцій як титулів власності). Поступово ця сфера почала набувати самодостатнього і самостійного характеру. Її кількісне зростання полягало у відкритті широких можливостей для суто фінансових, спекулятивних і страхових операцій (і внутрішніх, і міжнародних). Ці можливості зростають із появою у 1970-1980-х роках нових фінансових інструментів і операцій – так званих похідних цінних паперів (деривативів), насамперед ф'ючерсів і опціонів. Деривативи надали право купувати чи продавати цінні папери, кошти, матеріальні або нематеріальні активи на визначених умовах у майбутньому. Все це призвело, як зазначають автори посібника «Історія економіки та економічної думки» до випереджувального зростання кількості угод на світових валютних ринках порівняно з обсягом торгівлі товарами та послугами. За таких умов гроші стали гіперактивним товаром, а спекуляція на курсах валют – найвигіднішою ринковою спекуляцією [2, с. 473]. Врешті решт, спекулятивний капітал сприяв і продовжує сприяти значному поглибленню нерівності доходів.

Економічна спадщина К. Маркса: погляд через призму століть

Сучасний дослідник проблеми нерівності доходів Т. Пікетті вперше висловив думку про те, що головним чинником виникнення нерівності доходів є нерівність при володінні активами, а не нерівність в оплаті праці [3]. Причиною нерівності оплати праці, вчений називає – ерозію соціальних норм. До цього слід додати, що епіцентром цієї ерозії у з 70-х-80-х років ХХ століття, стає саме фінансова підсистема ринкової економічної системи. Пікетті стверджує, що керівники вищої ланки самі собі встановлюють зарплати, керуючись соціальними нормами, а не ринковими принципами. Вище керівництво мотивує збільшення своєї зарплати тим, що соціальні норми схильні до ерозії. По суті, різке збільшення доходів пояснюється дією соціальних і політичних, а не чисто економічних сил.

Серед основних ознак нерівності доходів слід виокремити: коммодифікацію*, поділ праці (за К.Марксом) та нерівність у володінні активами (за Т.Пікетті). Див. рис. 1.



Рис. 1. *Ознаки нерівності доходів*

* Коммодифікація (commodification, від commodity – товар) – процес, в ході якого все більше число різних видів людської діяльності знаходить грошову вартість і фактично стає товарами, що купуються і продаються на ринку. Теоретичною основою даної ідеї стали роботи Карла Маркса, який стверджував, що капіталізм є економічною системою яка саморозпирюється, і вимагає все більшої коммодифікації, що призводить до витіснення духовних або людських цінностей грошовими.

1. Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 4. Государственное издательство политической литературы, М.; 1955.
2. Історія економіки та економічної думки : навч. Посіб. / [С.В. Степаненко, С.Н. Антонюк, В.М. Фещенко, Н.О. Тимочко] за ред. проф. С.В. Степаненка. – К.: КНЕУ, 2010. – 743, [1] с.
3. Пікетті Тома. Капітал у ХХІ столітті / Тома Пікетті. Пер. з англійської Наталії Палій. К. : Наш Формат, 2016. – 696 с.

Лопух Ксенія Володимирівна

*к.е.н., старший викладач кафедри історії та теорії господарства
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана*

ВПЛИВ ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ НА ЗАЙНЯТІСТЬ У СУСПІЛЬСТВІ: ПОГЛЯД К. МАРКСА

На початку ХХІ ст. світ стоїть на порозі Четвертої промислової революції (Індустрія 4.0.), яка асоціюється з розвитком розумних машин та штучного інтелекту. Фундаментальною відмінністю цієї промислової революції від попередніх у технологічному сенсі є взаємодія різних новітніх машин з фізичними, цифровими та біологічними системами. Проте не новою у даному процесі революційних інноваційних змін є проблема впливу технічного прогресу на сферу зайнятості, адаптації більшої частини суспільства до новітніх технологій, підвищення продуктивності праці від впровадження інновацій у різних сферах людської діяльності та розподілу доходів. З цього приводу німецький економіст, засновник Всесвітнього економічного форуму у Давосі К. Шваб зазначив: «Урок Першої промислової революції залишається сьогодні актуальним: головним показником прогресу досі виступає ступінь сприйняття суспільством технологічних інновацій» [5, с. 12]. У короткостроковому періоді промислові революції не завжди мають позитивний ефект, але здійснюють визначальний вплив на розвиток суспільств у майбутньому.